

Megérkezés az állomásra. NM F106768

A telepések ládáinak szállítása új otthonukba NM F106780

és annak ujvidéki kirendeltségéhez küldött. Vezetője: vitéz Virányi Árpád m. kir. alezredes.”⁷

Újból a Szabados Mihály által leírtakhoz nyúlunk kiegészítésért, hiszen így a kormánybiztossági szervek funkciója is világossá válik: „A bukovinai székelyek hazatelepítését a külföldi magyarokat hazatelepítő kormánybiztosság végezte. A kormánybiztosság több szervből állott. A szervezet élén áll maga a kormánybiztos, egy jogi szaktanácsadóval. A kormánybiztos a hétnek egyik felét Budapesten a minisztériumban, másik felét pedig a telepítés színhelyén a Bácskában töltötte s úgy Budapesten, mint vidéken közvetlenül és személyesen irányította a hazatelepítés szövevényes munkáját.

A kormánybiztosság legfontosabb szerve az ujvidéki kormánybiztosi ki-

⁷ MNL-K184-1942-137-15084 147-148. A kormánybiztosság ujvidéki kirendeltségének szolgálati beosztása: ebben „Külföldi magyarok letelepítése, telepek statisztikája: dr. Szabados Mihály OKN-tisztviselő MNL-K184-1942-137-15084 434 (9.sz. Tájékoztató). A megbízást a következő polgári igazgatási szervek bonyolítják le: Kormánybiztosság. Székhelye Budapest, Szent Háromság utca 4 szám, Tel: 360-391. 360-364

Kormánybiztos kirendeltség: Székhelye: Szeged, vitézi székház. Tel: 21-52, 21-54, 21-56, 21-58, Intézi a visszatelepülő magyarok irányítását a kormánybiztosság utasításai szerint. Vezető: vitéz Ecsedy Árpád rendőrkapitány.

Kormánybiztosi kirendeltség: Székhely: Újvidék, volt báni palota. Tel: 22-40, házi telefon 506 és 542 mellékállomás. Intézi a telepés községek között a visszatelepülő magyarok elosztását, rendelkezik azok útbaindítása iránt és a katonai közigazgatásnál elintézi a szállítási kérdéseket. Vezetője: Nagy Kálmán rendőrtanácsos.

A kormánybiztosság mellé van rendelve az ujvidéki agrár hivatal. Székhelye Újvidék, Wilson tér 8. szám. Tel: 23-09, vezetője dr. vitéz Mátéfalvy Elek telepítési főfelügyelő.

rendeltség volt, amely a bukovinai székelyek hazatelepítésével kapcsolatos összes teendőket aránylag kevés személyzettel végezte. A szervezet 3-ik része Szegeden működött s különösen a hazatelepülők személy- és podgyászszállításának megszervezését, a hazatelepülők és csomagjainak betelepítési helyenkénti szétválogatását, irányítását végezte. A hazatelepítés során a kormánybiztosság egy bizottságot küldött ki a bukovinai székely falvakba, amely ott irányította a székelyek tervszerű utnak indítását.

A kormánybiztosság valamennyi szerve, különösen a Bácskában működő része a legszorosabb kapcsolatban együttműködött a bácskai katonai közigazgatás központi, járási és községi szerveivel. A katonai közigazgatás igen nagy előzékenységgel, szeretettel, megértéssel, odaadással és lelkesedéssel kapcsolódott bele a hazatelepítés munkájába. Ez a zavartalan együttműködés igen nagy mértékben megkönnyítette a hazatelepítés nehéz és felelőségteljes munkáját. Nagyban ennek az előzékeny közreműködésnek lehet tulajdonítani, hogy a hazatelepítés olyan rövid idő alatt és szinte zökkenőmentesen lebonyolítható volt. A m. kir. honvédség a legmagasabb vezetőségtől a legutolsó sorban álló egyszerű honvéddel együtt teljes mértékben átértékelte ennek a nemzetépítő munkának fontosságát, amelyvbe belekapcsolódott a meghatározó szeretettel támogatta a bukovinai székelyeket a hazatelepítés nehéz munkájában...”⁸

⁸ Szabados M. NM EA28492 2-3.

A kormánybiztosság feladatairól a jelentésekben olvashatunk. Szerzőjük vélhetően Szabados Mihály, aki egyszerre végzett terepi tevékenységet és fogalmazott meg a beszámolóknak is megtalálható állításokat.

“A visszatelepítendő hontalan magyarok elhelyezésére és a nemzet életébe való szerves bekapcsolása új honfoglalás. Ez a nagy magyar nemzeti érdeket célzó művelet akkor lesz eredményes, ha minél gyorsabban, zökkenőmentesen, szakszerűen és kevés igazgatási költséggel hajtják végre. Ez pedig csak akkor érhető el, ha az összes alá és mellérendelt szervek a legteljesebb összműködésben céltudatosan végzik feladatukat.

E feladatkörök pedig a következők:

I. Személyi feladatok: a települő magyarok csoportosítása, irányítása, utbaindítása, egészségügyi, élelmezési kívánalmi kielégítése a kirakodás helyéig. További feladat a földhözjutatás végleges lebonyolítása.

II. Tárgyi feladatok:

1./ a visszatért területből a kormánybiztosi hatáskörbe utalt területen a mezőgazdasági termelés folytonosságának biztosítása,

2./ a községi telepeken a közéletéről gondoskodás s a jövőre nézve a közélet gazdasági alapjának megteremtése,

3./ a visszatelepített hontalan magyaroknak végleges mezőgazdasági foglalkoztatása, a gazdasági életbe való szerves bekapcsolása.

ad. 1/ A visszatérő magyarok sem haszon- sem háziállatokkal nem ren-

delkeznek, önerejükben tehát a mezőgazdasági termelést megindítani nem tudják. Miután a telepes községekhez tartozó mezőgazdasági ingatlanok egy kisebb része még megművelve nincs, a legsürgősebb feladat a meg nem művelt földek mezőgazdasági megműveléséről gondoskodni. Ott, ahol a földek még szántatlanok, azok megszántásáról a katonai közigazgatás az illetékes község közmunkaerejének kirendelésével gondoskodik.

ad. 2./ A telepes községben elhelyezett magyarok igen kevés élelemmel rendelkeznek. Házi állataik nincsenek. Az állattenyésztést megindítani nem tudják. A közéletbiztosítása érdekében a már megszállt telepekre a katonai közigazgatás útján és segítségével élelmiszereket irányítottam... (..) Egyidejűleg gondoskodom arról is, hogy a Hangya Szövetkezet felállítandó fiókok részére árucikket bocsásson rendelkezésre. Az üzletek felállítása szükségessé teszi a szövetkezetek megszervezését, egyúttal megfelelő szakismeretekkel rendelkező személyeket mint boltkezelőket a kiválasztását.. [..]

Igen sürgős feladat a szoptató anyák és a fejlődésben lévő 12 éven aluli nagyszámú gyerek részére szükséges tejmennyiség beszerzésének megszervezése. A telepes községekben sütőkemencék rendelkezésre állanak, gondoskodtam aziránt is, hogy a közellátás a katonai közigazgatás útján kenyérlisztet a járási katonai parancsnokságnál működő gazdasági előadók kimutatásai alapján rendelkezésre bocsássa.

Megjegyzem, hogy a visszatelepülő magyarság készpénzzel alig rendelkezik [...]

ad.3./ Bár a visszatelepülő magyarok általában mezőgazdasággal foglalkoznak, szükséges ezeknek a helyi mezőgazdasági munkarendszerekbe való szakszerű bevezetése is.⁹

A dobrovoljác telepek kiürítése

A dobrovoljác lakosságot lakóhelyük elhagyására szólították fel, később pedig kilakoltatták őket. Több irányba távozhattak: Szerbia, a Független Horvát Állam irányába, a német protektorátus alatt álló Bánátba, vagy pedig a kitelepítést megvárva a szabadkai vagy topolyai ideiglenes internáló táborokba, ahonnan később a sárvári vagy barcsi internáló táborba szállították őket. A kiürítést katonai hatóságok végezték, nem ritkán téves utasításra: „Egyes telepek kiürítésénél a katonai közigazgatás olyan lakóházak kiürítése iránt is intézkedett, amelyekben dobrovoljácok laktak ugyan, de a terület nem a jugoszláv állam által földreform céljaira igénybe vett terület volt. Ha ilyen házba bukovinai magyar lett ideiglenesen behelyezve, az ilyen házat juttatni nem lehet, mert az nem tárgya a kormánybiztosi hatáskörbe utalt eljárásnak.”¹⁰

⁹ MNL-K184-1942-137-15084 148-150. „A zárt telepes községekben a közszükségleti cikkekkel ellátása érdekében a Hangya Szövetkezetek megszervezése és áruval való ellátása folyamatba tetetett. a 21. sz. telepen /Sirig/ május hó 16-án a Hangya Szövetkezet elárusító üzleteliségét bukovinai boltkezelővel megnyitotta.” MNL-K184-1942-137-15084 .157.

¹⁰ MNL-K184-1942-137-15084 .437. (9.sz. Tájékoztató)

A telepek kiürítését tovább kellett folytatni, mivel a székelyek elhelyezése egyre inkább sürgősen megoldandó problémává nőtte ki magát. „A hazaszivárgott székelyek száma 1941 május hó közepéig, amikor megkezdődött a megürült dobrovoljác telepekbe való helyezés, már 4,500 körül járt, úgy hogy a székelyeknek több mint egyharmada magától hazajött. A hazaszivárgott székelyeket betelepítésükig menekült táborokban, leginkább családoknál helyezte el a menekültügyi kormánybiztosság s emberi ellátásukról gondoskodott.”¹¹

A hazatelepítés első heteiben az egyébként menekült táborokban tartózkodó bukovinai székelyek is Bácska irányába vették útjukat.

A telepítés folyamata számokban

A hivatalos hazatelepítés vonaton történt. „Kosna állomáson fürdővonat berendezés áll a bukovinai magyarok rendelkezésére, amelyet azok nagy örömmel vesznek igénybe. A szállítmány további elindítása előtt a határállomásra beérkezetteket orvosi vizsgálatnak vetik alá. Elindításkor Kosnán, utközben pedig Kolozsvárott, Nagyváradon, Békéscsabán, Hódmezővásárhelyen és Szegeden a kormánybiztosság meleg étellel étkezésben részesíti a letelepülőket, közülük a csecsemőket valamint a szoptató anyákat tejjel is ellátja. A magyar társadalom mindenütt meleg szeretettel és testvéri együttérzéssel fogadja a hazatelepülő bukovinai magyarokat.

¹¹ Első jelentés MNL-K184-1942-137cs-15084

A települőknek a telephelyekre való végleges irányítása a szegedi elosztóhelyen történik meg.¹²

Az 1941 május 19-én keltezett tájékoztató a folyó hó 17-ig letelepített bukovinaiak telephelyéről és származási helyéről is beszámol. „Tájékoztatásul közlöm, hogy 1941. évi május hó 17-ig bezárólag ...letelepített a kormánybiztosság a fenti elosztás szerint 1328 családot 5786 fővel.¹³

A telepítés folytatódott, így május hó 29-én kelt második tájékoztató szerint: „A külföldi magyarok hazatelepítése tervszerűen halad. 1941. május hó 27-ig ... a

¹² MNL-K184-1942-137-15084 182.

¹³ MNL-K184-1942-137-15084 56.

kormánybiztosság a fenti elosztás szerint eddig összesen 1.598 családot 6.871 fővel (telepített le).¹⁴

A telepítés során a tervezett 10%-nyi vitézi család mellett a vélhetően korábban áttelepült székelyek is a Bácskában nyernek elhelyezést.¹⁵

„A bukovinai magyarok közül 1941 június hó 4-ig elhelyeztetett:...(..) eddig összesen 1.830 családot 8.191 fővel. A már

¹⁴ MNL-K184-1942-137-15084 165.

¹⁵ „Ezen felül máris utban van a kormánybiztosság szegedi elosztóhelye felé 138 vitézi család, valamint a bukovinai magyarok közül mezőgazdasági munkára elhelyezettek soraiból Somlószőlősről és Losoncról 113 fő.”MNL-K184-1942-137-15084 166. (3.sz. Tájékoztató)

Vitéz Bonczos Miklós a Bácskába érkezők egy csoportjával. NM F106770

letelepítetteken kívül a szegedi elosztó helyen ezidőszerint 244 fő van, a kosnai határállomásnál 1941 június 2-án 396 fő, június 3-án pedig 546 fő indult el a szegedi elosztóhely felé. A közeli napokban tehát már 9.377 fő bukovinai magyar letelepítésével kell számolni.”¹⁶

„Az utolsó székely vonat június hó 21-én futott be a zombori járásban levő telepekre. A hazatelepítés szállítási és behelyezési feladata tehát 41 nap alatt végződött be... Ez alatt az idő alatt 2.929

bukovinai családot, 13,198 lelket helyezett el a hazatelepítési kormánybiztoság a bácskai zárt telepeken. Érdekes megemlíteni, hogy a múlt év őszén Bukovinában összeirt 2,689 család 12,083 lélek helyett 239 családdal és 1119 lélekkel több érkezett, ami örvendetes meglepetésként szolgált...Mint fontos tény meg kell említeni, hogy a bukovinai székelyek utolsó emberig hazajöttek. Az öt bukovinai telepen mindössze 19 magyar maradt kint”¹⁷

¹⁶ MNL-K184-1942-137-15084 181. (4sz. t.)

¹⁷ MNL K 184 1942 137 15084.437.

A ládák lepakolása. NM F106773